

Prof. dr hab. Krzysztof Jakubiak,
Zakład Historii Nauki, Oświaty i Wychowania
Instytut Pedagogiki
Uniwersytet Gdański

Gdańsk, 03 grudnia 2015 r.

RECENZJA

**pracy doktorskiej mgr. Macieja Bujakowskiego pt. "Rozwój oświaty i kultury
w Bielsku – Białej w latach 1945-1989", Warszawa 2015, ss.323
(praca napisana pod kierunkiem prof.zw. dr hab. Kaliny Bartnickiej).**

Przedstawiona do oceny praca doktorska mieści się w przedmiocie badań historii wychowania.

Głównym przedmiotem dysertacji jest oświata i kultura w Bielsku Białej w latach 1945-1989.

Podjęty w rozprawie temat nie stanowił dotąd całościowego przedmiotu badań naukowych. Dlatego badania referowane w recenzowanej pracy mają walory oryginalności i są wartościowe pod względem poznawczym. Rozpatrywane przez Doktoranta problemy badawcze nawiązują do dotychczasowych osiągnięć, ale także i potrzeb naukowych. Autor bardzo dobrze orientuje się w literaturze przedmiotu, czego wyrazem jest bogata bibliografia. Trafnie w niej Autor m.in. odnotowuje kilkanaście pozycji dotyczących różnych aspektów z dziejów kultury i szkolnictwa Bielska – Białej. Są to publikacje o różnym charakterze: syntezy, monografie bielskich szkół, prace o charakterze informacyjnym lub przyczynkarskim. W literaturze historyczno- pedagogicznej brakuje natomiast pełnej i wszechstronnie opracowanej monografii dotyczącej tytułowego problemu opiniowanej pracy.

Wypełnienia tej luki podjął się z powodzeniem, choć nie bez "potknięć" mgr Maciej Bujakowski. Owe słabości, o których będzie mowa w dalszej części recenzji, nie podważają jednak wartości całej pracy i są łatwe do poprawienia lub usunięcia z myślą o przygotowaniu pożądanej publikacji. Trzeba w niej będzie precyzyjniej i przekonująco uzasadnić potrzeby i wartości poznawcze swoich badań w kontekście ich stanu oraz konieczność nowych interpretacji zjawisk życia społecznego PRL-u, w tym ówczesnej kultury i edukacji szkolnej.

Przechodząc do szczegółowej, merytorycznej oceny przedstawionej pracy, stwierdzam, że część wstępna w zasadzie spełnia wymogi monografii historyczno – pedagogicznej. Autor jasno sformułował cel, przedmiot i zakresy badań oraz poprawnie przedstawił problematykę badawczą pracy. Jednak bezpośrednio po jej sformułowaniu, dosłownie w następnym zdaniu, błędnie nazywa pytania badawcze – hipotezami, (s.6), których w istocie nie formułuje w żadnym miejscu pracy. Autor, niestety, nie przedstawia swego warsztatu badawczego, a stwierdzenie bez uzasadnienia, iż "do weryfikacji przedstawionych hipotez zdecydowano się na zastosowanie metody porównawczej badań historycznych (s.6) "nie może być satysfakcjonująca. Mam bowiem wątpliwości, czy wymieniona metoda jest adekwatną do przedmiotu badań i źródeł i czy jedyną stosowaną? Zastanawia mnie również, dlaczego Autor nie wpisał swych badań w metodologię badań regionalnych, które mają swoją tradycję i odpowiednie opracowania.

Już tylko w sensie przejrzystości prowadzonej narracji, niezbyt szczęśliwe okazało się połączenie w jednej części Wstępu (pkt 2) charakterystyki źródeł i stanu badań nad rozwojem kultury i oświaty w Bielsku – Białej. Klarowność wywodu na tym zabiegu nie zyskała.

Autor słusznie jednak wielokrotnie podkreśla, zgodnie z istotą badań historycznych, problem przemian jakie zachodziły w bielsko-bialskiej oświacie i kulturze po II wojnie światowej. Co jednak ważniejsze pamiętał o tym również w

samych badaniach i prowadzonej naradzie.

Struktura pracy stanowi, znowu z pewnymi zastrzeżeniami, logicznie i merytorycznie uzasadnioną konstrukcję, złożoną z pięciu rozdziałów, ułożonych według zasady problemowo-chronologicznej. Znowu, tylko ewentualnie, można by dyskutować, czy rozdział ostatni poświęcony kulturze, z uwagi na zakres merytoryczny tej kategorii, nie mógłby być w strukturze usytuowany jako drugi, przed omówieniem szkolnictwa. To jednak również dylemat do rozstrzygnięcia przy okazji przygotowywania publikacji pracy.

Faktycznie, Autor, przygotowując swoją dysertację, dokonał w efekcie udanego, choć oczywiście warunkowanego stanem źródeł, całościowego opracowania powojennych dziejów – czasów PRL-u, różnych aspektów działalności kulturalnej, sportu, rekreacji i turystyki oraz szkolnictwa wszystkich szczebli, w tym oświaty dorosłych, w Bielsku – Białej. Słusznie również, w referowanych badaniach, w pierwszym rozdziale swej pracy na podstawie dobrze dobranej i wykorzystanej literatury przedmiotu, wychodzi od przemian w strukturze narodowościowej, organizacji szkolnictwa i wpływu przemysłu na jego rozwój, w Bielsku i Białej Krakowskiej w czasach i warunkach ostatnich lat tzw. autonomii śląskiej, głównie jednak okresu międzywojennego do lat II wojny światowej. Jest to dobre wprowadzenie do rozdziałów badawczych, opartych na materiałach źródłowych.

Moim zdaniem, w strukturze opiniowanej pracy, przed opisem szkolnictwa i kultury (rozdziały II-V) brakuje przedstawienia przemian sytuacji społeczno-politycznej, kulturowej i systemu oświaty i jej reform w PRL oraz programów oświatowych PZPR i kolei ich realizacji. Można było także przedstawić ewentualną specyfikę funkcjonowania miasta w tych zakresach. Rozdział o takim właśnie charakterze mógłby tworzyć pożądaną kontekst historyczny prowadzonych przez Autora ustaleń dokonanych w kolejnych częściach pracy i sprzyjać wyjaśnieniom licznych faktów i zjawisk rejestrowanych w rozdziałach badawczych, by ukazać

wynikających z treści rozprawy.

Istotnym walorem recenzowanej pracy jest jej podstawa źródłowa. Stwierdzam, że Doktorant dobrze rozpoznał i metodycznie zebrał bogaty i różnorodny materiał źródłowy, obejmujący archiwalia z zasobów 4 archiwów, w tym AAN w Warszawie i 3 lokalnych oraz szkolnych, akty normatywne, źródła drukowane, w tym statystyczne, prasę regionalną i co jest szczególnie cenne liczne wspomnienia niepublikowane, a także publikowane nauczycieli i działaczy oświatowych. Pozwoliły one Autorowi, w sposób pogłębiony, a zarazem ciekawszy, niż wynika to z dokumentów oficjalnych, spojrzeć na realia funkcjonowania ówczesnych szkół.

Sądze, że warstwa materiałowa recenzowanej pracy jest jej ważną zaletą. Autor w swych badaniach napotykał zapewne na liczne ograniczenia źródłowe. Myślę, że właśnie tym barierom, z którymi spotka się każdy historyk, należy przypisać pewien niedostatek informacji, choćby dotyczących wcześniej wymienionych, brakujących zagadnień. Mimo tych obiektywnych ograniczeń, uważam, że pod względem dokumentacyjnym praca jest satysfakcjonująca.

Ponadto na uznanie zasługuje rozległość literatury naukowej będącej przedmiotem odwołań Autora. Bogata, wręcz prawie wyczerpująca jest również bibliografia rozprawy. Jej układ, zarówno w odniesieniu do prezentacji źródeł, jak i opracowań, uważam za przejrzysty. W tej rzetelnej bibliografii brakuje mi jednak, choćby tylko wybranych, spośród licznych przykładów publikacji lokalnych i regionalnych dotyczących innych części Polski o podobnej tematyce. Uwzględniając takie właśnie prace w samej rozprawie, można było znaleźć miejsce na dokonanie ewentualnych i myślę, że pożądaných porównań lub odniesień. Doceniając włożony w przygotowanie opiniowanej pracy trud badawczy, uważam, że założone cele poznawcze pracy zostały osiągnięte. Doktorant wykazał się dobrym zorientowaniem w rozważanej problematyce. Rozprawa, ze względu na oryginalne walory podjętego tematu badań, brak całościowego opracowania dziejów

powojennych – okresu PRL-u szkolnictwa i kultury w Bielsku – Białej i wypełnienie luki badawczej w tym właśnie zakresie historiografii oświatowej zasługuje na uznanie.

W konku~~x~~zji pragnę stwierdzić, że zgodnie z obowiązującym ustawodawstwem w sprawie nadawania stopni naukowych, recenzowana praca spełnia wymogi stawiane przed rozprawami doktorskimi. Proponuję zatem przyjęcie rozprawy i dopuszczenie jej Autora do dalszych etapów przewodu doktorskiego.

A handwritten signature in blue ink, appearing to read 'J. Kubiś', is written on the page.